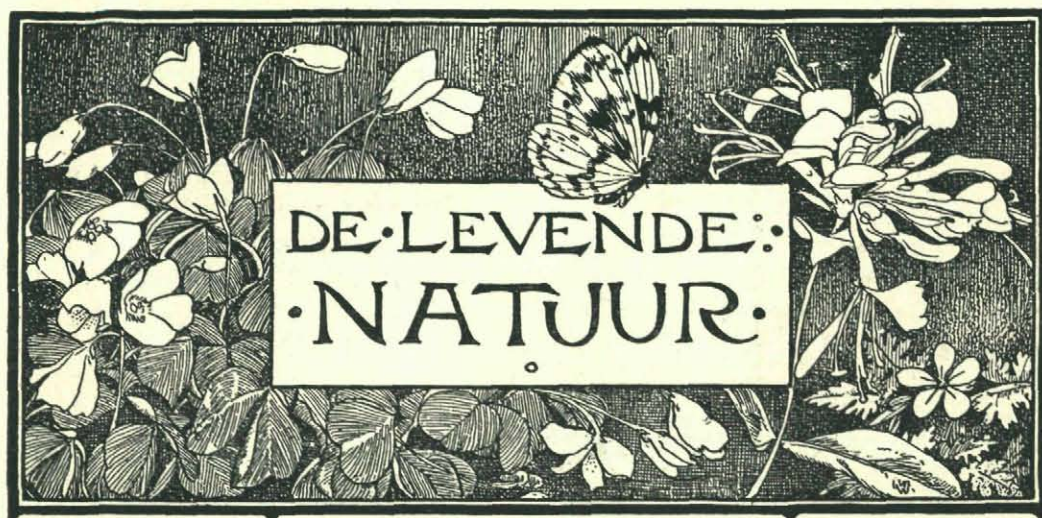

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, MICHEL ANGELO-
STRAAT 41, AMSTERDAM-ZUID.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2c OOSTERPARCKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

POSTCHEQUE EN GIRO 15205.

GEM. GIROKANTOOR AMSTERDAM V. 6482.

BANKIERS: INCASSOBANK

(Bijk. Linnaeusstraat).

PRIJS PER JAAR 1 6.50 BIJ VOORUITBETALING

DE OUDSTE GESCHIEDENIS VAN TEXEL (2000 V. CHR.—1000 N. CHR.)

Een artikel over de oudste geschiedenis van Texel in De Levende Natuur schijnt wellicht niet op zijn plaats. Door gebruik te maken van nieuwe onderzoekingsmethoden is echter de geschiedwetenschap op vele gebieden nauw verwant geworden met de natuurwetenschappen. De 19de eeuw bracht voor de historische studie een terug naar de natuur vanuit het studeervertrek met folianten en hypothesen. Men hoeft er slechts aan te denken hoe nauw geologie, botanie, zoölogie en klimatologie met de praehistorie verbonden zijn. De opkomende praehistorie, waar men bij het geheel ontbreken van schriftelijke gegevens, alleen op bodemvondsten is aangewezen, was in de methoden van arbeid van grooten invloed op alle geschiedwetenschappen. Tegelijkertijd werd ook de verwerking der gegevens exacter en in zekeren zin ook mechanischer, doordat b.v. door een onomstootelijke vondstenvolgorde van den maagdelijken bodem tot het huidige oppervlak, haast automatisch kan worden afgelezen wat ouder en wat jonger is.

Bij de volgende beschrijving van de vroegste geschiedenis van Texel moet men bedenken, dat deze is samengesteld uit enkele toevallige bodemvondsten en daardoor slechts fragmentarisch kan zijn.

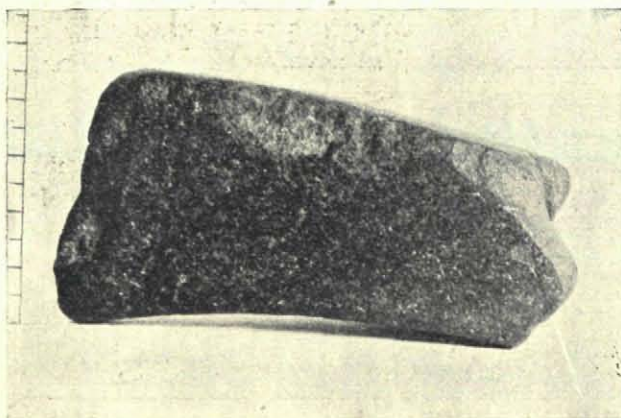

Fig. 1. Vooraanzicht van het strijdbijl fragment.
Texelsch Museum, den Burg.

worden dat Texel in dien tijd bewoond was. Immers deze bijl werd gevonden in een omgeving waar een dergelijke vondst te verwachten was; van een toevalligheid kan geen sprake zijn. De weg waarlangs deze steentijdbeschaving op Texel kwam is na te gaan.

Deze bijl hoort thuis in de beker-beschaving van de midden provincie's van ons land. In den neolithischen tijd zijn de culturen van het noorden en het zuiden van ons land verschillend van elkaar. Hiertusschen ligt in het midden een aparte cultuur-provincie, die door beide aangrenzende van noord en zuid beïnvloed wordt. Men vindt er elementen van de noordelijke hunnebedden-cultuur, maar ook van de klok-beker-beschavingen van zuid-west-Europa (afb. 4). Deze klokbeker-beschaving, waarvan de dragers ten deele nomaden waren, heeft een groote verspreiding gehad over geheel Europa. In de verschillende streken groeide de klok-beker-beschaving anders en tot een eigen cultuur uit. Zoo is b.v. de touwceramiek-beschaving van Thüringen zeer waarschijnlijk zulk een locale vervorming. Door ver-

Tot voor eenigen tijd werd aangenomen dat Texel eerst in de laatste eeuwen voor Chr. bewoond was geworden. Een bepaalde reden was daar niet voor behalve dat de oudste vondsten tot in dien tijd gingen.

Onlangs is op de Hoogeberg, de diluviale hoogte van Texel, een fragment van een steenen strijdbijl gevonden uit den neolithischen tijd (afb. 1, 2 en 3).

Hoewel dit slechts één vondst is, mag daar toch uit afgeleid

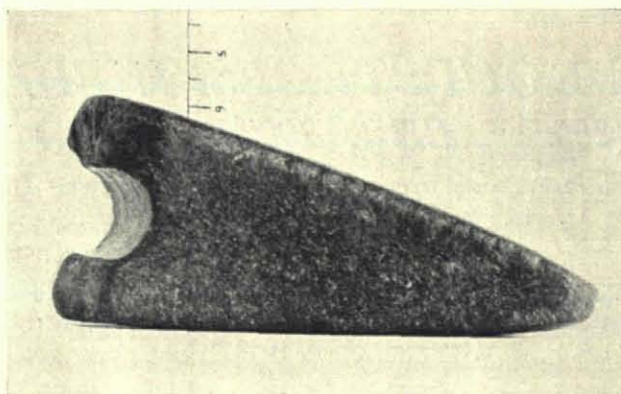

Fig. 2. Onderaanzicht van het strijdbijl fragment.
Texelsch Museum, den Burg.

schillende omstandigheden verspreidden de dragers van de Thüringsche touwceramiëk-cultuur zich sterk en drongen ook in de richting van den Rijn naar het westen op. In ons land snijdt de touwceramiëk tegen het einde van het Neolithicum, de klokbeker-beschaving (afb. 5) en geeft aan de hierboven genoemde middenprovincie een wigvormige vooruitstuwende beweging in de richting van de Noordzeekust. In onze oostprovincie's en vooral de meer zuidelijke daarvan, vindt men dus de resten van de klokbeker-cultuur geheel vermengd met die van de touwceramiëk-cultuur. Via de Rijn-delta ging deze gemengde cultuur naar het westen maar ook langs den geheelen morenen-wal, die van Friesland tot ver in de Noordzee loopt.

Rijksmuseum, Leiden.
Fig. 4. Een klokbeker.

Deze diluviale strook is vanaf de oostkust van het IJsselmeer via Wieringen en Texel tot in de Noordzee te vervolgen. En ook inderdaad zijn op de twee eenige punten, die nog boven de zee uitsteken, vondsten gedaan van deze cultuur. In de Wieringermeer werd na de droogmaking een touwbeker gevonden en op Texel het reeds genoemde bijlfragment. De vooruitstuwende beweging gaat nog verder en komt in het begin van den bronstijd in Engeland, wellicht o.a. via Texel. De textel-sche bijl en daarmee het oudste teken van bewoning op het eiland, is te dateeren ± 2000 v. Chr.

De volgende archaeologische vondst is uit de eerste eeuw v. Chr. Er is geen enkele reden om aan te nemen, dat Texel in den tijd tusschen de twee vondsten onbewoond zou zijn geweest.

Even buiten den Burg werd een terp gevonden waarvan de oudste aardewerk-fragmenten uit de eerste eeuw v. Chr. zijn. Men ziet dus, dat het contact met de oostelijke provincie's is blijven bestaan, want deze terp is geheel hetzelfde als die van Friesland en Groningen. De terpen van het oosten zetten zich voort over de lage gebieden van de tegenwoordige Waddenzee en de Zuiderzee tot Texel toe. Onder de aardewerkvondsten is ook een romeinsche scherf. Dit geeft weer een verder vast punt.

Het is een veel bestreden vraag, of de Romeinen op Texel zijn geweest. Vroeger nam men het algemeen aan; de tocht van Drusus en de naam van den Burg (dat zou dan een romeinsche legerplaats zijn geweest) haalde men als argumenten daarvoor aan. Het staat met vrij groote zekerheid vast, dat de Romeinen de noordelijke streken van ons

Fig. 3. Gereconstrueerde vorm van de steenen strijdbijl.

Fig. 5. Een touw-beker. Rijksmuseum, Leiden.

land niet in hun bezit hebben gehad. Ongetwijfeld zullen zij wel drukke handelsrelatie's met de bevolking van de onherbergzame oorden hebben onderhouden, en de bevolking zal romeinsche invloed ondergaan hebben. De romeinsche scherf in de terp wijst daarop, maar nog sterker een vondst uit de 18de eeuw. In 1777 vond de teekenaar Pieter van Cuyck in het Sommeltjesbergje, ten oosten van het dorp de Waal, in een tumulus een reeks romeinsche gebruiksvoorwerpen van metaal. Hij beschreef en illustreerde deze vondst in een boekje. Midden in het vlakke land lag toen een heuveltje van $4\frac{1}{2}$ m hoogte en $42\frac{1}{2}$ m omtrek (afb. 6). Naar de tekening te oordeelen moet dit een kunstmatige heuvel, een grafheuvel, zijn geweest. De voorwerpen erin waren alle romeinsche gebruiksvoorwerpen (afb. 7). De stukken zijn inmiddels

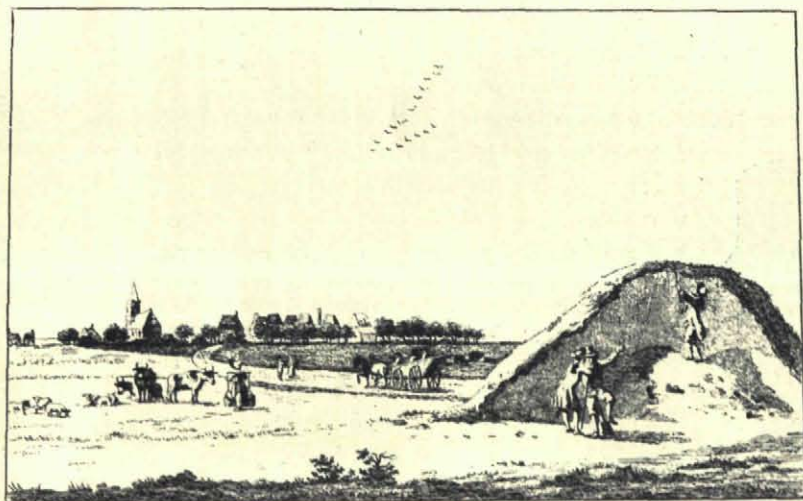

Fig. 6. De ontgraving van het Sommeltjesbergje, anno 1777. P. v. Cuyck.

verdwenen. Deze vondst heeft men willen gebruiken om te bewijzen dat de Romeinen op Texel zijn geweest. Dit is niet juist. Men ziet op de afbeelding een bijl en een speerpunt. De Romeinen begroeven bij voorkeur hun lijkresten niet met wapenen, echter wel de Germanen en de geromani-

seerde germaansche stammen. Herhaaldelijk kan men in Duitschland dit verschil in de graven zien. De naam MATVTIO, van een gallische smid, op de deksel van den emmer, geeft een dateering in de eerste eeuw n. Chr. Deze vondst wijst dus op een vrij sterken romeinschen invloed.

De verdere vondsten in de terp vertoonen hetzelfde beeld als die van Friesland: een bewoning tot ongeveer de 9de eeuw n. Chr. en ook de strijd tegen het water tot in de vroege middeleeuwen, tot de tijd dat men dijken ging aanleggen.

Een terp is een door verhooging of omwalling tegen watervloeden beschermde woonplaats en een vluchtplaats voor het vee. De weiden en akkerbouwterreinen lagen dus onbeschermd tegen het water; bij storm en hoge vloeden liepen deze steeds onder water. De aanleg van de dijken in de 10de en 11de eeuw n. Chr. omvat zoowel de woonplaats als de weiden en cultuurgronden binnen de waterbescherming. Op Texel treft men een soort overgangsvorm tusschen terp en dijk aan in de z.g. tuinvallen. Deze uit plaggen opgestapelde landscheidingen zijn uiterst karakteristiek voor het eiland en hebben een groote rol gespeeld in de vorming van het oude Texel.

(Zoo wordt de kern van het eiland genoemd in tegenstelling tot de latere groote inpolderingen). Bij den bouw en het onderhoud van de terp speelt de plag en het

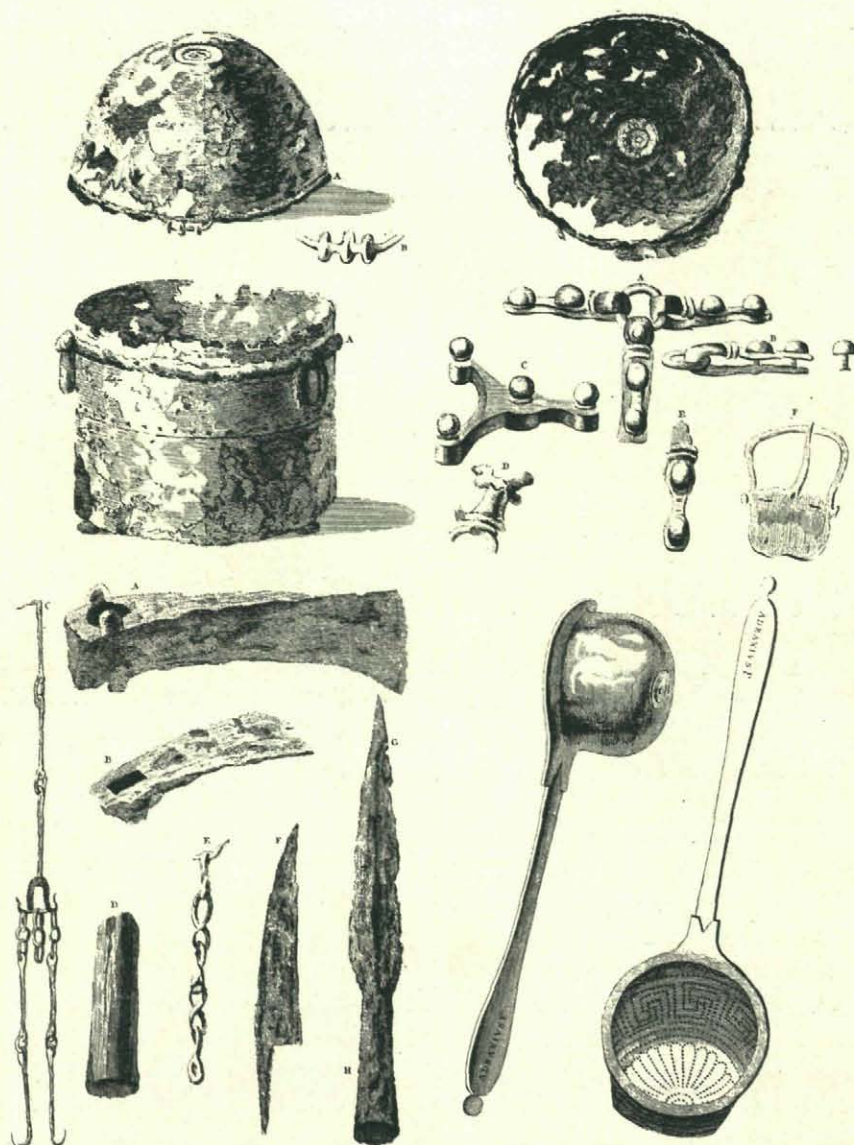

Fig. 7. De voorwerpen uit het Sommeltsjesbergje, geteekend door P. v. Cuyck.

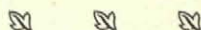
walletje van graszoden een groote rol. Op de platen, die om de diluviale kern van de Hoogeberg ontstonden werden de terpen aangelegd, maar ook buiten de terp is men, reeds voor den aanleg van de dijken, begonnen, door ieder stukje weide met een

walletje te omgeven, het land tegen de vloed eenigszins te beschermen. Een blik op de stafkaart laat zien hoe het oude Texel weidje voor weidje aan de zee onttrokken is. Tenslotte heeft men het heele complex in de vroege middeleeuwen met een dijk omgeven. En zelfs toen de dijken er al waren, verhinderden de tuinwallen vaak dat bij dijkdoorbraken ineens groote stukken land onderliepen.

Tot den aanleg van de dijken zullen ook de herhaalde stormvloed van de 8ste en 9de eeuw hebben bijgedragen; de toestand werd onhoudbaar op het gering of in het geheel niet beschermde land. In dezen tijd zal Texel ook een eiland zijn geworden. Een stuk van 774 noemt Texel nog als het noordelijkste stuk van Holland en in de naamlijst der goederen van de Utrechtsche kerken wordt in 886 uitdrukkelijk over het *eiland* Texel (insula Texla) gesproken.

Met het einde van de terpen-cultuur, de aanleg van de dijken en de eerste schriftelijke gegevens, die getuigen van een vroege christianisering, is het einde gekomen van de perioden, die ik hier wilde beschrijven. In de rode eeuw wordt Texel een deel van het graafschap Holland maar behoudt, evenals in de voorafgaande tijden, vooral ook in de bouwkunst een nauw contact met het oosten.

C. S. PONGER.

DE TOEKOMST VAN TEXEL.

Bij den maaltijd van de jaarvergadering en excursie van de Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels heeft de Burgemeester van Texel een rede gehouden, waarin hij de mogelijkheid uitsprak, Texel te maken tot één groot Monument van Natuur en Cultuur. Nu hebben wij al lang geleerd, hoe voorzichtig wij de waarde moeten schatten van post-prandiale welsprekendheid en menigmaal is het een stroovuurkje. Doch hier gaven zoowel spreker als auditorium en onderwerp een waarborg voor waarachtigheid en wij hopen, dat de luide toejuichingen der Vergadering mogen opgevat worden als een fanfare ter inleiding van een nieuwe wending in Texel's lot.

We zullen het hier in de eerste plaats hebben over Texel's natuur. Het is nu een halve eeuw geleden, dat ik voor het eerst voet aan wal zette op het eiland, gewapend met Holkema's Flora der Noordzee-eilanden. Dat werk dateerde van nog twintig jaren eerder en in dien tijd was al veel verloren gegaan. De afwateringssloot van Bleekersvallei door Biesbosch, Binnenvlak, Noordvlak en Groote Vlak naar de Mok had zijn uitwerking niet gemist en het Groote Vlak, dat in Holkema's dagen nog vergeleken kon worden bij het Zwanewater, was veranderd in middelmatig hooi- en weiland. Wanneer die Moksloot nooit gegraven was, dan zouden we daar thans een wereldberoemd landschap hebben van bloemen en vogels, dat grooter winsten zou afwerpen dan ooit door tusschenkomst van het vee verworven konden worden.

Maar in 1890 trof ik de Fonteinnol met zijn omgeving van Mient, Oude Kooi,